

Mønsterbesvarelse JUS134 Retts historie og komparativ rett

Hjemmeeksamen våren 2017

Kandidat: Anonym

Kommentert av Brage Thunestvedt Hatløy

4992 ord

Oppgave 1:

I 1692 var norsk rett i midten av en endringsfase som vi i dag ser på som overgangen fra en rettsorden til et rettssystem. I denne overgangen var regelen om tvungen appell en viktig spillebrikke for å sikre rettens institusjonelle struktur mot et moderne rettssystem. Denne oppgaven belyser, med avgjørelsen fra 1692 som et bakteppe, hvordan dette skjedde.

Kommentar:

Innleiingar kan vere vanskelege å skrive. Korleis skal ein formulere problemstillinga, kva bør ein ha med, kor mykje detaljar skal ein ta så tidleg, etc.

Kandidaten her løyser dette på ein særleg god måte. Merk at kandidaten i liten grad nyttar oppgåveteksten; kandidaten seier kva oppgåva skal handle om og kvifor emnet er interessant. Med ein gong viser dei sjølvstende og forståing.

Et rettssystem kjennetegnes av flere elementer - blant annet et normsystem, et domstolhierarki og en viss grad av profesjonalisering. Dette er elementene som inngår i et lands rettskultur, og alle disse ble påvirket av regelen tvungen appell. En rettskultur kan defineres som «forventninger og forestillinger om retten som kan operasjonaliseres gjennom institusjons(lignende) praksis»¹. Siden tvungen appell medførte endringer i rettskulturen, er dette oppgavens analyseobjekt.

Kommentar:

God introduksjon av den rettskulturelle modellen. Når ein skal bruke eit metodisk verktøy må ein introdusere det i innleiinga slik kandidaten gjer her. Kandidaten viser også ryddig korleis modellen kan knytast til oppgåva. Sitatbruken er god, både teknisk og med tanke på relevans for oppgåva. Men fotnotar skal normalt plasserast etter punktum.

Imidlertid er rettskulturbegrepet ikke i seg selv egnet for analyse, men den rettskulturelle modellen avhjelper dette ved å dele rettskulturen inn i håndterbare kategorier. På et overordnet nivå deles rettskulturen inn i en mental og fysisk struktur. Ved fysisk struktur peker man på de institusjonene som skaper og håndhever normer, mens den mentale omhandler ideer og forventninger som skaper retten. Disse to kategoriene kan igjen deles i henholdsvis to og fire delkategorier: Normskapning og konfliktløsning, og rettferdighetsideal, metode, profesjonalisering og internasjonalisering.

¹ Koch, Søren & Sunde, Jørn Ø. (red.): *Comparing legal cultures* s. 15 (min oversettelse)

Kommentar:

Her konkretiserer kandidaten ryddig korleis den rettskulturelle modellen skal nyttast i oppgåva. Her er det to ting å merke seg.

Først at kandidaten vel seg ut tre konkrete element å fokusere på, og gir ein god grunn for dette. Det er ikkje alltid at alle rettskulturelle element er like sentrale for løysinga av oppgåva, og god avgrensing med tydeleg grunngeving viser fagleg sjølvstende og forståing.

Den andre tingen er at oppgåveteksten ikkje eksplisitt nemner nokon samanheng mellom desse tre elementa, det er noko kandidaten introduserer sjølv til oppgåva. At kandidaten er i stand til å sjå slike samanhengar er med på å løfte oppgåva til høgare sjikt, då det viser høg grad av forståing, men det betyr også at sensor vil forvente at desse samhengane vert presenterte i løpet av teksten. Om kandidaten hadde hevda at det var slike samanhengar, og desse ikkje vert tydeleg gjort reie for i den følgjande teksten, så ville det nok ikkje vore gitt utteljing for ei slik formulering i innleiinga.

I denne oppgaven vil modellen benyttes for å forklare sammenhengen mellom konfliktløsning, normskapning og profesjonalisering. Dette vil gjøres løpende gjennom teksten, for å vise samspillet mellom de ulike elementene. Hovedfokuset vil være på disse tre elementene fordi det var disse elementene som presset frem regelen om tvungen appell og samtidig gjorde at den fikk stor betydning i overgangen til et rettssystem.

1 Den rettslige konteksten i 1692.

Da Kock avsa dommen på vegne av lagtinget ble den ikke fullbyrdet med en gang: Kongen måtte bekrefte dommen. Bakgrunnen for dette var at det eksisterte et domstolhierarki med appellmulighet.

Kommentar:

Gjennom å presisere denne detaljen får kandidaten vist god materiell kunnskap. Oppgåveteksten seier ikkje eksplisitt at dødsdommen måtte stadfestast av kongen, men det følgjer av den rettshistoriske konteksten, slik den er skildra på s. 209 i Speculum Legale. Vidare kunne ein presisert at dette ikkje enno var eit lovfesta krav, men noko som vaks ut av praksis ut frå ei tolking av Kongelova av 1665 og kongens nåde.

Fra 1590 hadde det vært krav om at førsteinstansen, by- eller bygdetinget, måtte avgjøre en sak før den gikk videre til lagtinget som var andreinstans. Siktemålet var å avlaste lagtinget, som slet med stor restanse etter de kirkelige domstolene ble nedlagt i kjølevannet av reformasjonen. I 1610 ble det videre innført et krav om at lagtinget også måtte fatte en avgjørelse før en sak kunne appelleres til Overhoffretten som var høyeste instans i Norge, eller til Højesterett med Kongen i København som øverste domstol i det dansk-norske riket.

Kommentar:

Kandidaten skildrar godt den prosessuelle konteksten rundt tvungen appell her og i dei neste to avsnitta. Kunnskapsbruken er presis og gir eit dekkande bilete.

For drapssaker som denne, var det også innført en regel i 1687 om at saken i alle tilfeller måtte appelleres til lagtinget etter å ha blitt avgjort i underinstansen. Dette er ordningen som er kalt tvungen appell.

Dette innebærer at da Kock idømte personen dødsstraff, var han en del av et fireleddet domstolhierarki. Han fikk dermed en sak som allerede hadde blitt tatt stilling til i første instans, og Kongen avgjorde en appell som var behandlet i alle fall to domstoler før han fattet den endelige beslutningen. Det som bandt domstolhierarkiet sammen var appellordningen som var innført litt over hundre år tidligere.

Kommentar:

Kandidaten «kjem tilbake» til den konkrete saka på elegant vis. God struktur og godt språk vert vektlagt ved ein heimeeksamen.

Lagmann Kock representerte også et profesjonalisert element i domstolhierarkiet ved å være et fast medlem av kollegiet i lagretten. Underinstansen som var enten et bygde- eller byting hadde hatt en sorenskriver siden 1591, som hadde utviklet seg til en lignende rolle som lagmannen frem mot 1692. Derimot var ikke juridisk utdanning et krav for disse stillingene i 1692, og profesjonaliseringsgraden blant sorenskrivere og lagmenn varierte dermed sterkt. Overhoffretten var heller ikke profesjonalisert i stor grad, og bestod av personer med høy status uten krav til juridisk bakgrunn.

Det rettslige landskapet da kongen sitt brev kom frem til Bergen 9. januar 1692 var dermed preget av et domstolhierarki bundet sammen av appell. Likevel var profesjonaliseringsgraden lav, som er en av begrunnelsene for fremveksten av regelen om tvungen appell.

Kommentar:

Godt om profesjonalisering her og over. Igjen god og sjølvstendig kunnskapsbruk. Her i siste avsnitt oppsummerer kandidaten det overnemnde og nyttar det som eit springbrett inn i den neste del der dei drøftar framveksten av tvungen appell. Å kunne bruke kunnskapen på ein slik aktiv måte til å strukturere oppgåva viser at dei har høg grad av forståing av det materielle.

2 Fremveksten og bakgrunnen for tvungen appell

Kongens samtykke til dommen i 1692 var betinget av appell fra den domfelte. Kock måtte imidlertid avgjøre saken uavhengig av om den domfeltes appellerte fra tinget, på bakgrunn av regelen om tvungen appell fra 1687. Hensikten med regelen var et behov for kontroll med rettsanvendelsen. Dette behovet ble presset frem av endringer i den fysiske strukturen.

Kommentar:

Oppgåveteksten ber om at kandidaten skal «[t]a utgangspunkt i det ovennevnte eksempelet», som nok kan vere ei utfordring for dei fleste. Dette er ein måte ein kan gjere det: Dette avsnittet seier eigentleg ikkje noko om tvungen appell som ikkje følgjer av dei neste underoverskriftene. Men det set den rettshistoriske utreiinga i kontekst av det konkrete dømet som oppgåva legg fram.

2.1 Sorenskriveren under press.

Sorenskriverembete ble innført i 1591 for å demme opp for en svakhet i det nylig innførte appellsystemet: Tingmennene var ulærde i juss, og var ofte analfabeter. For å sikre en forsvarlig avgjørelse i førsteinstansen ble sorenskriveren innført som et fast element for å belære tingmennene, samt skrive ned dommen for å sikre en effektiv behandling i lagtinget ved appell.

Innføringen av appell og domstolhierarkiet medførte dermed et behov for profesjonalisering i førsteinstansen, som ble realisert i form av sorenskriveren. Profesjonaliseringsgraden var imidlertid lav; det trengtes ikke mye mer enn skrivekunnskaper for å bli sorenskriver. Alle saker uavhengig av vanskelighetsgrad måtte først avgjøres på tingnivå, og senere endringer gjorde det klart at dette profesjonaliseringselementet ikke var nok for å oppnå rettsenhet. Neste skritt ble dermed å gå tilbake til start, og revidere appellordningen.

Kommentar:

God handsaming av dette. Noko rotete formulert, men ei effektiv og fullgod skildring.

2.2 Behovet for kontroll

Selv om endringene i 1590 og 1591 etablerte et stringent konfliktløsningssystem, løste ikke disse det grunnleggende problemet at hoveddelen i lovverket var Magnus Lagabøtes lands- og bylov fra 1274-76, og utdatert for et samfunn i endring. Dette ble forsøkt avbøtet i 1604 og 1643, men den viktigste skrittet ble tatt i 1687:

Dette året ble Kristian V Norske Lov (NL) vedtatt, hvilket var en revolusjon i Norsk rett. Der Lands- og Byloven hadde om lag 220 artikler, hadde denne 1800 tilsvarende bestemmelser. Visjonen var at alt var lovregulert, og at man skulle slå opp i boken for å finne retten. Derfor fastsatte loven et forbud mot å vise til andre rettskilder enn loven selv, og domstolene måtte forholde seg til en ny juridisk virkelighet.

I henhold til hvordan systemet da var strukturert, var det svært vanskelig å oppnå dette idealet: Førsteinstansen var lite profesjonalisert, og kongen hadde ikke mulighet til å kontrollere at de faktisk ville følge loven slik som den var tiltenkt. Dette ble styrket av det dansknorske rikets størrelse og geografiske utstrekning. Spesielt viktig var det å sikre at alvorlige straffesaker ble utført korrekt, ettersom det var Kongen som var part som påtalemakt. For å kunne kontrollere at kongens lov ble fulgt i underinstansen, var det en hensiktsmessig løsning å tvinge viktige saker inn på et sentralt nivå. Tvungen appell ble dermed innført i alle draps- og trolldomssaker som hensiktsmessig løsning på dette kontrollbehovet.

Grunnen til at Kock måtte avgjøre saken var dermed også for å kontrollere at underretten med sorenskriveren faktisk hadde anvendt loven riktig. Siden lagtingets jurisdiksjon omfattet et større geografisk område enn tinget, var det mindre sannsynlig at han hadde lignende tilknytninger eller motforestillinger til drapsmannen som de lokale tingmennene eller sorenskriveren kunne ha. I tillegg var ofte Lagmannen ofte mer kyndig gjennom lang erfaring, og sentralisert plassering. Regelen som var ment som kontrollmekanisme for at loven ble fulgt, ble dermed også en implisitt rettssikkerhetsgaranti.

Kommentar:

Særs god handsaming av denne sida av tvungen appell. Kandidaten viser tydeleg ulike

funksjonar som tvungen appell har, og viser også samanhengen mellom normskaping, konfliktløysing og profesjonalisering som dei lova i innleiinga. Kandidaten kommuniserer god detaljkunnskap og djubdeforståing, og dei er godt på veg til beste karakter.

2.3 Tvungen appell og et sterkere domstolhierarki

Den generelle appellordningen hadde dermed eksistert i nesten hundre år før tvungen appell ble innført i 1687. Men den var kun begrenset til trolldoms- og drapssaker, og antall saker som ble kontrollert var derfor begrenset.

Med Rettspleieforordning II av 1735 ble ordningen utvidet til å omfatte alle alvorlige straffesaker, samtidig som saker også måtte appelleres videre fra lagtinget. Kongen mente det eksisterte en «U-orden og Misbrug»² i rettspleien, og utvidet regelen om tvungen appell som hadde vist seg å være effektiv. Ved å omfatte flere sakstyper og samtidig få kontrollert til lagtingets avgjørelser, konsoliderte Kongen sin kontroll over rettsanvendelsen i alle instanser for de viktigste sakene.

Kommentar:

Viktig at kandidaten også ser på den vidare utviklinga av tvungen appell. Medan oppgåveteksten seier at kandidatane skal skrive om «fremveksten og bakgrunnen for regelen om tvungen appell» med utgangspunkt i ei sak frå 1692, så betyr ikkje det at ein skal stoppe i 1692. Historia om tvungen appell er ikkje på nær ferdig i 1692, og det er naturleg at kandidaten viser den vidare utviklinga av regelen om tvungen appell. Rettspleieforordning I frå 1719 kunne også her ha vore nemnd.

For å oppsummere kan en se at domstolhierarkiet som ble etablert ved appellordningen i 1590 innførte ett nytt innslag av profesjonalisering i form av sorenskriveren. Den lave profesjonaliseringsgraden kombinert med ny lovgivning, presset frem en ny endring i appellsystemet, som knyttet hierarkiet enda tettere sammen. Dette førte til at alle instansene måtte kommunisere med hverandre på jevnlig basis. Som ved innføringen av appellordningen i 1590, førte dette igjen til en økende grad av profesjonalisering.

Kommentar:

For ein kandidat som er pressa på ordgrensa så bør oppsummeringar vere noko av det første ein vurderer å kutte. Her nyttast derimot delar av denne oppsummeringa som eit utgangspunkt i den følgjande del 3, som gir god struktur, og oppgåva vert elles ikkje skadelidande mtp. detaljnivå.

3 Rollen til tvungen appell for fremveksten av et moderne rettssystem.

3.1 Tvungen appell og kommunikasjon mellom domstolene.

Intensjonen bak tvungen appell var å sikre kontroll over rettsbruken i de lavere instansene, men den innførte også en utilsiktet effekt: Nemlig at underinstansene begynte å følge med på sakene i overinstansen, ettersom de fikk jevnligere kontakt. Systemet med tvungen appell oppfordret til

² Sunde: *Speculum legale* s. 203

kommunikasjon mellom instansene, og de begynte å legge overinstansens avgjørelser til grunn for sine egne saker.

Kommentar:

Oppgåveteksten opnar for at kandidatane «gjerne» kan drøfte rolla som tvungen appell spelte i utviklinga av eit moderne rettssystem. Kandidaten løyser dette på ein god måte her i 3.1. Her skriv kandidaten om fleire viktige konsekvensar av tvungen appell og kva rolle det vidare spelte i utviklinga av norsk rett, og får igjen kommunisert både djupnekunnskap og forståing.

Å plassere det her mot slutten av deloppgåva i staden for å flette det inn i den føregåande drøftinga går bra. For denne kandidaten fungerer det strukturelt særst bra; ein får inntrykk av at kandidaten løfter blikket og zoomer ut til eit vidare bilete etter å ha studert eit konkret element i detalj. Dette tek dei eit steg vidare i pkt. 4 gjennom å sjå heilt fram til i dag. Slike strukturelle grep er på ingen måte påkrevd, men ei slik handtering av strukturen viser både forståing og evne til formidling og er med på å løfte oppgåva som heilskap.

Med dette fikk man den første spiren til en prejudikatslære. Etersom overinstansene ofte hadde mer erfaring og dermed høyere profesjonaliseringsgrad, ble også dette en kilde for kunnskapsinnhenting til underinstansen. Juridiske teknikker og metodiske grep benyttet av lagmann Kock i barnedrapssaken, tok sorenskriveren til seg og ville benytte i fremtidige saker. Dermed oppfordret og styrket regelen om tvungen appell til en større grad av profesjonalisering i underinstansene, som jevnlig ble belært av overinstansen. I tråd med dette ble rettspraksis også en leverandør av forutberegnelighet i tillegg til lov.

Ordningen med tvungen appell medførte dermed også endringer i den mentale strukturen. Kunnskap som ble formidlet på universitetene ble først formidlet til de øverste instansene, og ble til «law in action» ved å bli sendt ned gjennom domstolhierarkiet. Når dette var gjort, var alt lagt til rette for endringen av den mentale strukturen mot et rettssystem ved inntoget av naturrettstenkingen utover 1700-tallet.

4 Avsluttende refleksjoner.

Kommentar:

I all hovudsak bør ein vere forsiktig med bruk av «avsluttande refleksjonar» når ein skriv oppgåver der oppgåveteksten ikkje legg opp til det. Gode og innsiktsfulle refleksjonar kan gi stjerne i marginen og bonuspoeng frå sensor t.d. der ei oppgåve står på vippen mellom to karakterar. Men om det fører til at det som er i kjernen av oppgåva vert nedprioritert, t.d. gjennom eit lågt detaljnivå eller det «stel» ord frå andre delar av oppgåva, så kan det slå negativt ut.

Selv om det eksisterte et domstolhierarki før reglen om tvungen appell ble innført, var profesjonaliseringsraden lav og ikke egnet til å skape rettsenhet. Regelen konsoliderte dette systemet, ved å skape en aktiv kontroll og kommunikasjon mellom domstolene imellom. På dette viset ble den mentale strukturen også endret, hvilket skapte et helhetlig og sammensveiset domstolsystem. Slik sett var reglen om tvungen appell en viktig brikke for å skape et moderne rettssystem, ved å legge til rette for en utvikling av den mentale strukturen.

Kommentar:

Her nyttar kandidaten høvet til å vise at det som tidlegare vert drøfta som eit samspel mellom enkeltfaktorar i den rettskulturelle modellen også er eit døme på innverknad mellom den institusjonelle og den mentale strukturen. Det er ein avansert og innsiktsfull observasjon, og viser høg grad av forståing samt evne til refleksjon.

Tvungen appell er ikke et innslag i rettssystemet i Norge i dag. Kontrollbehovet er tilfredsstillt av et åpent domstolsystem og kommunikasjonen skjer gjennom andre kanaler. Likevel finner man en regel i EU-retten som minner om tvungen appell. TFEU art. 267. fastsetter at når et spørsmål om tolkning av en EU regel kommer opp for en medlemsstats domstol uten ankemulighet, skal dette spørsmålet sendes til EU domstolen for en avgjørelse.

Bakgrunnen for denne reglen er slående lik den som var forut for regelen om tvungen appell i dansk-norsk rett: EU domstolen har behov for å kontrollere at EU retten blir håndhevet lojalt på nasjonalt nivå, samtidig som den skal sikre rettsenhet. Slik stimulerer plikten økt kommunikasjon, samtidig som kunnskapen blir sendt ned til nasjonalt nivå. På samme måte som i 1687 er det et behov for å kontrollere som presser frem et behov, som igjen får virkninger for flere elementer rettskulturen.

Kommentar:

Her trekker kandidaten ein særst interessant rettshistorisk parallell, og viser også kunnskap som ligg utanfor kjernen av pensum. Det er ofte positivt å trekke inn relevant kunnskap frå andre kjelder og kurs. All den materielle jussen ein har lært tidlegare på studiet er også delar av norsk rettshistorie og rettskultur.

Oppgave 2:

England og Tyskland tilhører henholdsvis common law og civil law tradisjonen. Kort forklart er viktige kjennetegn for rettskulturer common law tradisjonen at domstolene er den sentrale normprodusenten, et generelt domstolhierarki og et rettferdighetsideal som er dreid mot rimelighet. I Civil law tradisjoner er imidlertid parlamentet den sentrale normprodusenten, domstolene spesialisert og forutberegnelighet dominerende rettferdighetsideal. Dette har påvirket landenes rettskildelære, og dette skal belyses i den videre fremstillingen.

Kommentar:

Fin start på deloppgåve 2. Oppgåveteksten ber om at kandidatane samanliknar engelsk og tysk rett, ikkje common law og civil law generelt. Likevel er det fint å ta med tidleg at dei to landa tilhøyrar ulike tradisjonar. Dette løyser kandidaten på ein fin måte.

Merk at då common law og civil law er omgrep og framandord, så skal det skrivast i kursiv. Det same med tilsvarande omgrep frå andre språk, som stare decisis og pacta sunt servanda t.d.

Ordet rettskildelære er i norsk teori benyttet som et synonym med metodelære^{3,*} og omfatter både hvilke kilder som er relevante og hvordan det skal argumenteres ut fra dem. I tysk teori

³ Eckhoff, Torstein: *Rettskildelære* (4. Utg.) (1997) s. 17-18.

skilles det mellom disse to begrepene, hvor «rettskildelære» kun omhandler hva som er rettskilder. I denne oppgaven kommer jeg primært til å fokusere på det sistnevnte, ettersom rettskildene gir et godt grunnlag for å vise likheter og forskjeller i den tyske og engelske rettskulturen innenfor oppgavens ramme.

***Kommentar:**

Som hovedregel så bør fotnotar komme etter avslutningsteikn eller anna teiknsetning, her semikolonet (som burde vore eit komma).

Kommentar:

Særs bra at kandidaten problematiserer nettopp uttrykket «rettskildelære» i oppgåveteksten. Når ein jobbar komparativt så må ein vere klår over at sentrale omgrep kan bety ulike ting i ulike land, og det er derfor viktig å vere klår over kva innhald ein sjølve legg i det.

Innledningsvis identifiserer jeg tre grunnleggende trekk i tysk og engelsk rettskildelære. Dette gir mulighet for å sammenligne på grunnlag av kommensurable størrelser, og gi en økt forståelse av den rettskulturen rettskildelæren tjener.

Rettskildelæren er et kjennetegn i rettskulturen, og faller innenfor kategorien juridisk metode i den rettskulturelle modellen. Modellen vil brukes avslutningsvis for å illustrere samspillet mellom rettskildelæren og idealer om rettferdighet i Tyskland og England. Disse elementene henger tett sammen, og det avgrenses dermed til disse.

Kommentar:

Her, som i førre deloppgåve, er kandidaten ryddig og grundig i si skildring av korleis dei har vald å disponere oppgåva.

1 Sentrale elementer i tysk og engelsk rettskildelære.

Selv om England og Tyskland tilhører forskjellige rettstradisjoner, er begge demokratiske nasjoner som bygger på rettsstatsprinsippet. Dette innebærer at all myndighetsutøvelse skal være hjemlet i rettsregler som er utøvet etter et grunnleggende likhetsprinsipp⁴. Denne myndighetsutøvelsen anses legitim siden den strømmer ut fra folket etter demokratiske valg.

Dette prinsippet legger føringer for rettskildelæren til begge landene, da rettsgrunnlaget ikke kan være vilkårlig. Likevel er det viktige forskjeller mellom hvordan Tyskland og England bygger opp sine rettskildelærer, og her er det valgt to kjennetegn som illustrerer forskjellen mellom common og civil law tradisjonen: Rollen til lovgiving og domstolpraksis. I tillegg skal rettsvitenskapens rolle som rettskilde behandles, da dette er særtrekk for den tyske rettskulturen.

Kommentar:

Fin detalj at kandidaten framhever grunnleggande likskapar mellom dei aktuelle komparasjonsobjekta. Dette viser god forståing av komparasjonens rolle som metodisk

⁴ Mæhle, Synne S.: *Grenser for rettsanvendelsesskjønn* (2004) s. 33

tilnærming.

2 Lovgivning som rettskilde

2.1 Tyskland

Den tyske grunnloven, Grundgesetz (GG), art. 20 fastsetter at alle offentlige myndigheter må følge den konstitusjonelle orden, og er bundet av «lov og rett». Dette innebærer at domstolene er forpliktet til å følge lovgivningen og dens indre system så langt det lar seg gjøre, og at deres oppgave i all hovedsak er å anvende samt tolke lovgiving. Bestemmelsen innebærer i tillegg en begrensning for mulige tolkningsresultater, ved at domstolene ikke kan komme til et resultat som påvirker lovgiverens konstitusjonelle lovgivningskompetanse⁵. På denne måten sikres det at rettsanvendelsen har demokratisk legitimitet.

Årsaken til dette kan delvis begrunnes historisk. Tyskland var lenge et fraksjonert rike, uten sentrale institusjoner med evne til å skape rettsenhet. Imidlertid utviklet de tidlig et avansert rettsvitenskapsmiljø, som tok på seg oppgaven å systematisere retten som sentralmaktene ikke evnet å skape. Gjennom å etablere et systematisert lovverk for hele det tyske riket, ble dette det viktigste startpunktet for å finne tysk rett, også for domstolene.

Tysklands erfaring med tyranni er en annen historisk begrunnelse: Naziregimet endret forsvinnende lite av lovgivningen – men legitimerte derimot politikken sin gjennom tolkning. Dette var en utvikling styrt av domstolene. Her kan man dermed se GG art. 20 strenge binding av domstolene til lov som en forutsetning for å ivareta rettsikkerhet, demokratisk legitimitet og forutberegnelighet i rettsanvendelsen.

Kommentar:

Fint og ryddig om lovgiving i tysk rettskultur, med utgangspunkt i den tyske grunnlova og med den retshistoriske bakgrunnen for dette.

2.2 England

Selv om England er tilhører common law tradisjonen, må ikke lovgivingens rolle underdrives. Prinsippet om parlamentarisk suverenitet gir lover forrang foran andre rettskilder, og det vedtas rundt 25-40 lover i året. Dette er likevel lite i forhold til Tyskland som vedtar rundt 500 i hver fireårsperiode – bare på føderalt nivå⁶. Selv om lover er en høyst tilstedeværende rettskildefaktor i engelsk rett, har den tradisjonelt hatt rolle som et supplement og korreksjon til normskapningen gjennom rettspraksis.

Igjen kan bakgrunnen delvis forklares historisk. Ved sentraliseringen av de engelske domstolene på 1200-tallet fikk kongen konsolidert sin makt over retten, og oppnådde rettsenhet. Dette var en av grunnene til at det ikke var et like stort behov for lovgiving som i Tyskland, som var uten et

⁵ Helland, Ingvill: *Introduction to German Legal Method* s. 191-192

⁶ Koch, Søren et al (red.): *Comparing legal cultures* s. 52 og 184

sterkt og enhetlig domstolsystem. På samme viset fikk heller ikke rettsvitenskapen et initiativ til å foreta omfattende systematiseringer av retten gjennom lov.

Et annet moment er at England aldri har vært under et tyrannistyre, og med unntak av mindre politiske og territoriale endringer, vært en enhetlig stat siden middelalderen. Systemet med sentraliserte og normskapende domstoler har dermed aldri mistet sin legitimitet og tillitt på samme måte som i Tyskland, og nødvendiggjorde et større lovfokus.

Kommentar:

Godt om lovgiving i England. Kandidaten får særs mykje ut av å samanlikne konkrete detaljar med lovgiving i Tyskland, og får kommunisert både detaljkunnskap og djubdeforståing.

3 Rettspraksis som rettskilde

3.1 Tyskland

Rettspraksis regnes ikke som «rett» jf. GG. Art. 20, og med enkelte unntak ikke som en rettskilde i tysk kontekst. Likevel er det ikke irrelevant for rettslig argumentasjon, og regnes som en viktig støttekilde for tolkningen av lovbestemmelser. Forskjellen fra en være en «rettskilde» er at den ikke kan være et rettslig grunnlag, altså ha normativ effekt.

Bakgrunnen for dette er at det er lovgiveren sin oppgave å skape rettsenhet og forutberegnelighet. Dette understøttes av prinsippet i GG art. 20, hvor domstolene ikke må gå over på lovgivers normskapelsesmonopol.

Videre gjør det spesialiserte domstolssystemet i fem hierarkier det vanskelig å benytte rettspraksis som en normativ faktor: Ikke bare er domstolene utenom de føderale høyesterettene på statlig, og ikke føderalt nivå; men de øverste domstolene avgjør i underkant av 20000 saker i året⁷. Ett såpass stort og uoversiktlig domsmateriale og en mulig splittet praksis mellom hierarkiene kan svekke de grunnleggende verdiene om likebehandling og forutberegnelighet om de får normativ effekt.

Kommentar:

Fint om rettspraksis i tysk rett. Kandidaten argumenterer godt for kvifor rettspraksis har den rolla den har ut frå omstende i tysk rettskultur.

3.2 England

I England har derimot rettspraksis stor betydning som en rettskilde, og er den dominerende normprodusenten. Praksis kan tjene som rettslig grunnlag alene, og domstolene er bundet av avgjørelser avsagt av egen eller overordnet domstols praksis. Dette betegnes som *stare decisis* prinsippet. Dermed sikres likebehandling og rettssikkerhet gjennom denne formen for normskapning.

⁷ Koch, Søren et. Al (red.): *Comparing legal cultures* s. 179

Denne muliggjøres av at England har et enhetlig og sentralisert domstolhierarki. Den øverste domstolen har generell jurisdiksjon avsa 81 saker i perioden 2015-2016⁸, og i motsetning til Tyskland blir det dermed mulig å benytte rettspraksis som en normerende rettskilde som ivaretar de grunnleggende rettsstatlige verdier om rettsenhet og forutberegnelighet.

Bruken av rettskildepraksis legitimeres også av normene skapt av domstolene, tradisjonelt var basert på folkets sedvaner og kutymmer. Reglene som er skapt gjennom domstolpraksis kan dermed relateres dermed fra folket. På denne måten sikres det også en form for demokratisk legitimitet.

Kommentar:

Igjen, kandidaten viser korleis rettspraksis si rolle i engelsk rett heng saman med andre omstende i rettskulturen. Bruken av konkret statistikk (med korrekt kjeldetilvising, men igjen skal fotnoten vere etter komma) er også ein strålande måte å verkeleg få fram systemskilnadane mellom dei 2 landa.

4 Rettsvitenskapens betydning

4.1 Tyskland

Heller ikke rettsvitenskapen nyter status som en «rettskilde» i tysk forstand, men er på samme måte som rettspraksis en særlig viktig kilde som tolkningsfaktor. Spesielt regnes samstemt teori, *herrschende meinung*, som en spesielt legitimerende faktor, og kan på visse vilkår anses som få betegnelse som «rettskilde». Domstolene viser flittig til litteraturen for å legitimere sine avgjørelser, i tilsynelatende større grad enn i sammenlignbare rettskulturer.

Den historiske tilknytningen rettsvitenskapen har hatt til normskapningen er en av hovedårsakene til dette. Sivillovboken i Tyskland (BGB) er ansett som et vitenskapsarbeid, og den juridiske metodens ideal er å være mest mulig vitenskapelig i tråd med lovgivingens indre systematikk. For tyske rettsanvendere er det dermed naturlig å se til vitenskapen som har utformet systematikken loven bygger på for å finne veiledning.

4.2 England

Litteratur har generelt ikke en fremtredende plass i engelsk rettskildelære. Det eksiterer ikke på samme grad en *herrschende meinung*, men brukes primært som et støtteargument - dog i mindre utstrekning enn i Tyskland.

Mye av årsaken til dette ligger i at England aldri fikk en systematisert lovgiving. Dermed er det ikke rettsvitenskapen som er styrende for metoden som primært retter seg mot rettspraksis. Litteraturen har hatt ikke sett det på samme måte som sin oppgave å utvikle retten, men heller systematisere eksisterende praksis og lovgiving for å gi svar på mulige rettsspørsmål. På denne

⁸ <https://www.supremecourt.uk/docs/annual-report-2015-16.pdf> s. 22

måten er det ikke like relevant å referere til praksis som en legitimerende rettskilde som i tysk rett.

Kommentar:

Kort og effektivt om rettsvitenskap i dei to landa. Rettsvitenskap er mest relevant når ein snakkar om tysk rettskultur, men gjennom å også sjå på rettsvitenskapen si rolle i England, så oppnår kandidaten ein likevekt i komparasjonen.

5 Kort om vekselvirkningen mellom idealer om rettferdighet og rettskildelære i Tyskland og England

Med idealer om rettferdighet menes dominerende oppfatninger blant jurister for hva som er et rettferdig resultat i en juridisk konflikt. Dette er ingen eksakt vitenskap, og vil variere mellom ulike rettsområde og aktører – slik at fremstillingen vil bli noe overordnet.

Rettskildelæren som del av juridisk metoden operasjonaliserer rettferdighetsidealet i rettskulturen ved å peke ut hvilke argumentasjonskilder som er relevante for rettslig argumentasjon. Rettskildene velges på bakgrunn av de verdier som fremmes gjennom deres anvendelse. Lovtekst er eksempelvis en relevant rettskilde fordi det bærer hensynet til demokratisk legitimitet, men også fordi den fremmer forutberegnelighet. Ved å undersøke rettskildelæren i en rettskultur kan man dermed utlede hva som er rettskulturens idealer om rettferdighet og vice versa.

Som vi har sett i oppgaven har Tyskland et spesielt stort fokus på lovtekst rettskilde. Lovtekstene i Tyskland er bygget opp etter et system som gjør det mulig å utlede rettsregler direkte fra lovteksten, uten å trekke inn de konkrete partenes forhold. Dette gjør det mulig å skape forutberegnelige resultater. Resultatforutberegnelighet regnes da også som det dominerende rettferdighetsidealet i tysk rettskultur.

Det engelske fokuset på domstolpraksis sammen med stare decisis doktrinen fremmer forutberegnelighet, men i en litt annen form: Siden normer utviklet av praksis tar utgangspunkt i en konkret sak, vil dommeren alltid ha avgjørelsens virkning på partene i fokus. Normen som skapes vil dermed ha et innslag av konkret rimelighet, i motsetning til en lovgiver som skal skaper regler på et abstrakt plan med mål om en *generelt* rimelig regel. Av dette kan det utledes at i engelsk rett er både forutberegnelighet og rimelighet viktige idealer om rettferdighet.

Kommentar:

Kandidaten ser her først på forholdet mellom rettferdsideal og rettskildelære generelt og teoretisk, før dei ser på forholdet mellom det same i dei to konkrete rettskulturane. På denne måten får dei vist djupare teoretisk forståing for kva spørsmålet spør om.

6 Avsluttende refleksjoner

Rettskildelæren i Tyskland og England har sentrale ulikheter, som forklarer noe av forskjellen mellom bakgrunnen som civil og common law tradisjon. Likevel fremmes de samme verdiene om rettssikkerhet og likebehandling, men det gjøres på ulik måte. Dette har sammenheng med deres idealer om rettferdighet, som er i en vekselvirkning med rettskildelæren.

Kommentar:

Kort og grei oppsummering. Denne gir kanskje ikke noko meir til oppgåva, men samtidig så tek den opp eit interessant poeng mtp. neste deloppgåve: at dei same verdiane kan fremmast på ulike måtar i ulike rettskulturar.

Oppgave 3:

Forutberegnelighet sikrer mot vilkårlighet, og er en grunnleggende verdi i en rettstat. Dette er et ideal som gjennomsyrrer det moderne samfunnet, og stiller krav til retten og rettanvendelsen. Imidlertid kan kravet til forutberegnelighet nyanseres, og har ikke samme betydning i alle rettskulturer. Her skal det redegjøres disse forskjellene, og hvordan dette hensynet kan fremmes

Denne oppgaven skal først vurdere hvordan Erik Monsen oppfatter det norske rettferdighetsidealet, før jeg ser om dette samsvarer med det rettferdighetsidealet som en kan utlede fra metodelæren. Etter dette skal jeg peke på sentrale grunner som begrunner fremveksten av det norske rettferdighetsidealet slik det fremstår i dag.

For å kunne forstå at Norge benytter en særegen form for forutberegnelighet, må en se hva andre rettskulturer legger i den samme verdien. Mot slutten vil dermed Tyskland og England sine oppfatninger av forutberegnelighet kunne belyse særegenheter i vår og deres egen oppfatning av dette som rettferdighetsideal. Elementer fra den rettskulturelle modellen vil trekkes frem her, spesielt juridisk metode ettersom det er denne som operasjonaliserer rettferdighetsidealet en rettskultur.

Kommentar:

Kandidaten forstår tidleg kva som er sentralt i denne deloppgåva, og nyttar det som eit utgangspunkt for ei sjølvstendig formulering av oppgåva. Særs positivt. Merk også korleis kandidaten effektivt og tydeleg skildrar den vidare strukturen, og også forklarar kvifor det er relevant å sjå til England og Tyskland i løysinga av denne oppgåva.

1 Rettferdighetsidealet i Norge

1.1 Erik Monsen sin oppfatning sett i lys av metodelæren

Sammen med konfliktløsning er rettferdighetsideal det mest sentrale elementet i en rettskultur: Det grunnleggende kravet til retter er at den løser konflikter, men disse løses etter samfunnets rådende ideal om hva som er rettferdig, vil den bli ansett som legitim.

Det er i dette lyset en må se uttalelsen til Erik Monsen, ettersom den relaterer seg til hva juridiske avgjørelser legitimeres av. I stor grad er det nettopp rettferdighetsidealet ved siden av demokratisk legitimitet som legitimerer konfliktløsning i en rettstat.

Monsens utbrodering av legitimeringsfaktorer kan sies å omhandle to grunnleggende verdier. Likebehandlingshensyn, rettsenhet og hensyn til alminnelige rettsoppfatninger er viktige verdier, men er i realiteten en nyansering av hensynet til forutberegnelighet. Ved å peke på rimelighet nyanser han imidlertid forutberegneligheten i retning av konkret rimelighet. Han synes dermed å legge til grunn et rettferdighetsideal som er en kombinasjon av forutberegnelighet og rimelighet.

Dette synet stemmer også i noen grad overens med den norske metodelæren som operasjonaliserer rettferdighetsidealet: Et viktig kjennetegn med denne er at den legitimerer en rekke rettskildedefaktorer deriblant rimelighet i form av reelle hensyn, som skal veies mot hverandre. På denne måten fremmes både forutberegnelighet og rimelighet i rettsanvendelsen

Men det må understrekes at metodelæren levner stor vekt til lovtekst, forarbeider og rettspraksis som alle er faktorer som fremmer forutberegnelighet. Spesielt lovtekst anses som tungtveiende ved å fremme demokratisk legitimitet, og reelle hensyn vil primært fungere som korrektiv for å unngå urimelige resultater. Forutberegnelighet er dermed et dominerende rettferdighetsideal i norsk rett, men kan nyanseres ved å trekke inn rimelighet.

Monsen kan med dette isolerte utsagnet kritiseres for å ikke fremheve at forutberegnelighet er det sentrale rimelighetsidealet i norsk rett, og at rimelighetens rolle er mer sekundær. Likevel har rimelighet en betydning i praksis, og kan illustreres ved at Høyesterett åpent henviste til reelle hensyn i 12% av sivile saker i perioden 1996-2012⁹.

Kommentar:

Oppgåva ber om at kandidatane skal ta stilling til Monsen sitt sitat og vurdere kva det seier om hans oppfatning av det rådande rettferdsidealet i Noreg. Sitatet kan tolkast slik det står og leggjast til grunn uimotsagt, men det ville ikkje gitt full utteljing. Denne kandidaten ser at sitatet kan vidare nyanserast og kritisert, og viser på den måten særskild god forståing. Gjennom å ikkje leggje Monsen si oppfatning ukritisk til grunn så får kandidaten sagt mykje fornuftig om rettferdsidealet i Noreg, og argumenterer godt for si forståing.

1.2 Sentrale grunner til fremveksten av dagen norske rettferdighetsideal

De første spirene av forutberegnelighet som rettferdighetsideal kom med endringene nevnt i oppgave 1. Et stringent domstolhierarki med flittig kontakt og profesjonalisering gav et domstolsystem som fremmet forutberegnelighet gjennom en prejudikatslære. Samtidig kom trykkekunsten, og lovgivingen kunne for første gang trykkes i et stort antall identiske eksemplarer. Loven ble tilgjengeliggjort for alle rettslige aktører og samfunnet generelt, og gav grunnlaget til en forventning om forutberegnelighet.

Kommentar:

Gjennom å vise til det som kandidaten allereie har skrive om i ei tidlegare oppgåva, så kan dei gjere dette så kort utan at det har negativ innverknad på oppgåva.

Merk at kandidaten vel å berre skrive om prinsippet om det forutbereknelege, og ikkje vel å skrive om dei rettferdsideaala ein hadde i Noreg før dette. Det er metodisk forsvarleg slik som dei har vald å leggje opp oppgåva, sjølv om ein vidare historisk kontekst også ville vorte positivt vurdert. Valet å fokusere på det forutbereknelege gjer også at dei kan gå i djupare detalj om det.

⁹ Koch, Søren & Sunde, Jørn Ø: *Draft version of Introduction to norwegian legal culture* s. 16.

Dette utviklet seg imidlertid ikke til en streng ordlydsforutberegnelighet. Selv om NL og senere lovgiving var omfattende, var den ikke tilstrekkelig for å regulere alle tenkelige konflikter. Resultatet ble innføringen rekke enkeltstående tilleggslover, og at domstolene måtte begynne å benytte en rekke andre kilder for å sameiene og konstruere rettslig grunnlag. Domstolene fikk dermed rollen til å systematisere retten, og ble en leverandør av forutberegnelighet sammen med lovtekst. Som påpekt i oppgave to, gir dette naturlig en dreining mot rimelighet.

Kommentar:

Her òg, fin bruk av element tidlegare drøfta i oppgåva.

Frem til midten av 1950-tallet var ikke dette satt i et metodisk rammeverk, men dette ble endret med Torstein Eckhoff. Han utviklet en rettskildelære bestående av 7 rettskildedefaktorer, og var rettsrealistisk da den baserte seg på Høyesterett sin argumentasjon. Fokuset var dermed på hvordan retten ble brukt i praksis. En av disse rettskildedefaktorene var reelle hensyn, som blant annet omfatter rimelighetsbetraktninger. Rettskildedefaktorene var ikke ordnet i et hierarki, og måtte veies mot hverandre for å komme frem til den endelige rettsregelen – deriblant rimelighet. Slik maktet Eckhoff å sette ord på og virksomheten i domstolene som hadde pågått i lang tid, og sette det i et metodisk rammeverk.

Denne synet ble toneangivende for norsk metodelære, og baserte seg nettopp på en sammensatt vurdering av ulike argumenter som fremmet ulike varianter av forutberegnelighet og rimelighet. Denne metoden var basert på praksis, som over lang tid hadde anvendt en slik metode på bakgrunn av det fragmenterte landskapet. Da det er juridisk metode som operasjonaliserer rettferdighetsidealet, og ved at denne fokuserte både på faktorer som fremmet forutberegnelighet som lov og rettspraksis sammen med rimelighet, utviklet rettferdighetsidealet seg til forutberegnelighet nyansert mot rimelighet.

Kommentar:

Særs bra drøfting av framveksten av prinsippet om det forutbereknelege. Kandidaten nyttar konkret rettshistorisk kunnskap på ein sjølvstendig og grundig måte til å vise korleis det moderne norske rettferdsidealet vert til.

2 Forutberegnelighet i Norge, Tyskland og England

2.1 Monsen sin forutberegnelighetstanke mot den tyske og engelske

Monsens referanse til rimelighetshensyn forutsetter en konkret vurdering av den enkelte sak, og det kan da utledes at han ikke sikter til resultatforutberegnelighet. Et slikt forutberegnelighetsideal krever en løsrivelse fra sakens konkrete parter, og hans syn på forutberegnelighet må dermed være noe annet: Ved å peke på flere faktorer som *sammen* legitimerer avgjørelsen, kan det ut som han sikter til en forutberegnelig metodisk fremgangsmåte.

Mot slutten i oppgave 2 pekte jeg på idealer om rettferdighet i Tyskland og England. Der viste jeg at forutberegnelighet i Tyskland sikter mot streng resultatforutberegnelighet, mens i England er den trukket mer i retning av rimelighet. På samme måte som i Norge, er dette resultat av historiske forutsetninger og metodiske utviklinger.

Dette illustrerer at selv om en rettsstat har et visst krav om forutberegnelighet, er det nyanser i hva den enkelte rettskultur legger forutberegnelighet og i hvilken grad den gjør seg gjeldende. Dette må has i mente når det forklares hvordan hver av disse rettskulturene fremmer *sin* tolkning av forutberegnelighet.

Kommentar:

Igjen, god bruk av tidlegare drøftingar for å kunne gjere dette noko kortare. Denne er noko meir komplisert, då den krever ei omformulering av korleis det forutberegnelege vert sikra i norsk rett, men dette er framleis løyst på ein sær sars ryddig måte.

2.2 Ivaretagelse av forutberegnelighet i Tyskland, England og Norge.

Som nevnt innledningsvis er det den juridiske metoden som operasjonaliserer rettferdighetsidealet en rettskultur. Dermed er det nødvendig å se på metoden i disse tre rettskulturene, for å undersøke hvordan deres versjon av forutberegnelighet fremmes i størst mulig grad. Her behandles rettskildelære også som en del av metodelæren.

Kommentar:

Kandidaten gjer eit interessant metodisk grep her, og vel seg ut den juridiske metoden som utgangspunkt for den vidare drøftinga. Dette er på ingen måte sjølvstøtt, og denne delen av oppgåva kunne ha vorte løyst på andre måtar (t.d. med eit meir heilskapleg blikk på rettskulturen eller med utgangspunkt i andre element i den rettskulturelle modellen), men dette er ein sær sars føremålstenleg måte å leggje opp resten av oppgåva på. Det viser sjølvstøtt og høg metodisk forståing.

Den juridiske metoden i tysk rettskultur er strengt deduktiv, og tilpasset lovverket som er innordnet med indre systematikk. Målet er at ved å følge metoden skal alle rettsanvendere komme frem til ett logisk resultat, og dette sikrer resultatforutberegnelighet. Den indre systematikken regnes også som en del av «rett» jf. GG art. 20, og domstolene er dermed også bundet til denne om de stor ovenfor et spørsmål som ikke er regulert i lov. På denne måten er det ideelt mulig å opprettholde ideen om ett resultat, selv der lovgivingen ikke gir et svar.

For England sin del, sikres forutberegneligheten av den strenge stare decisio doktrinen og lovgiving kombinert med prinsippet om parlamentarisk suverenitet. Der de metodiske prinsippene tilsier at praksis eller lov må følges, er domstolene bundet uavhengig av utfallets rimelighet. Forutberegneligheten er dermed den verdien som vil fremmes aktivt, er dreid mot rimelighet på bakgrunn av normskapelsesprosessen.

Norge skiller seg fra de to landene over: I motsetning til Tyskland og England er det ingen regel som binder rettsanvenderen til et bestemt resultat, det er tvert imot forutsatt at det eksisterer et legitimitetsintervall i juridisk argumentasjon som kan gi grunnlag *flere* legitime resultater¹⁰. Det som likevel anses bindende er prinsippene utledet av metodelæren, da argumentasjon utenfor disse ikke anses som legitim. På denne måten fremmes Monsens syn på forutberegnelighet ikke

¹⁰ Mæhle, Synne S: *Gjelder det andre regler for rettslig argumentasjon i rettsdogmatikken enn for domstolene?*, Jussens Venner 2004, pkt. 3 og 4.

ved en formell binding til enkelte rettskilder som i Tyskland og England, men ved den uformelle bindingen i den intersubjektive metodelæren.

Kommentar:

Strålende drøfting. Kandidaten identifiserer og handsamar dei sentrale elementa i dei tre rettskulturane på ein nyansert og effektiv måte, og gjer gode komparasjonar mellom Noreg og dei to andre landa.

3 Slutning: Den skjøre norske forutberegneligheten

Rettfærdighetsidealet i Norge knytter seg til forutberegnelighet, men er justert ved å benytte rimelighet som en rettskilde. Utviklingen har gått i denne retningen av historiske årsaker, hvor den fragmenterte rettskildebildet nødvendiggjorde en rettskilde som bygget på mer enn lov alene.

Det er en annen historisk utvikling i England og Tyskland som begrunner deres tanke om forutberegnelighet, men sammenligningen over avdekker skjørheten i det norske forutberegnelighetsidealet: Den norske metodelæren i seg selv pragmatisk, og legitimerer flere ulike fremgangsmåter. Bindingen er også svak sammenlignet med Tyskland og England – den er kun basert på intersubjektive normer. Det er ved altså ved å se til bindingene i tysk og engelsk at vår sårbarheten blir synlig. Dette viser at komparasjon med fremmede rettskulturer er nødvendig for å forstå sin egen, og dens mulige svakheter.

Kommentar:

Nærast som ein bonus så tek kandidaten seg tid til å sjå kva ein vidare kan trekke ut frå den føregåande drøftinga. Oppgåva spør ikkje eksplisitt om det, men det er rom til å gjere ei slik vidare abstraksjon i etterkant av drøftinga. Som nemnt til deloppgåve 1 så kan slike «avsluttande refleksjonar» vere risikable om det ikkje gir noko til oppgåva, men denne korte drøftinga her viser refleksjonsevne og avansert forståing av dei tema som kandidaten har drøfta.

Avsluttende kommentar:

Dette er ei klår A-oppgåve. Kandidaten er gjennomgåande sjølvstendig og presis i korleis dei har lagt opp oppgåva, dei viser mestring i bruken av dei metodiske modellane og omgrepa samt komparativ metode, det materielle innhaldet er nøyaktig og korrekt, og kandidaten kommuniserer gjennom heile oppgåva både forståing av kurssets innhald og evne til sjølvstendig refleksjon. Også på det formelle leverer kandidaten godt; dei har fin bruk av litteratur (både pensum og andre kjelder) og fotnotar (sjølv om desse bør vere plasserte etter teiknsetjing). Språk og struktur er også gjennomgåande godt, og dette gir god flyt i oppgåva.

Dette er ikkje den einaste måten denne oppgåva kunne vore løyst på; strukturen kunne vore annleis og det kunne vore gjort andre val av kva som det kunne fokuserast på (særleg i del 1 og del 3). Det er heller ikkje krav om feilfri oppgåveløysing eller ei komplett framstilling for beste karakter, mykje handlar om at kandidaten identifiserer kva som er sentralt og handsamar det på ein god måte. Ein av dei tinga som gjer at denne kandidaten skil seg ut å ein særleg positiv måte er korleis dei viser faglig sjølvstende og sjølvtilit. Dei har tydeleg forstått stoffet og våger derfor å tilpasse oppgåva si det som er sentralt og mest relevant for oppgåva.